

NÁVRH STRUKTURY SYSTÉMU PODPORY UDRŽITELNOSTI CESTOVNÍHO RUCHU A METODIKA HODNOCENÍ NĚKTERÝCH SLUŽEB V CESTOVNÍM RUCHU

M. Burian

Došlo: 21. prosince 2004

Abstract

BURIAN, M.: *Proposal for structure of the national system for support of sustainable tourism and a methodology of rating of selected tourist services*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2005, LIII, No. 3, pp. 7-16

This thesis is focused on preparation of basic elements of the National System for Support of Sustainable Tourism in the Czech Republic and on development of a methodology for ranking of selected tourist services from the sustainable point of view. Its result is planned to be used as a basis for real decisions potentially taken by the Czech government in near future.

The first part analyses and summarises existing approaches worldwide to sustainable tourism, potential benefits and different impacts of tourism in order to specify possible measures avoiding unwanted impacts later on. The need to change towards sustainability in tourism is based on analysis of different policies and documents and a summary of duties of the Czech government (national ones and international ones). There is also a list of the best experiences available how to promote, support and encourage development of sustainable tourism based on analysis of the World Tourism Organisation studies and recommendations, existing EMS systems like ISO, EU ecolabel or methods, approaches, criteria and indicators used by different labels.

Next part defines necessary elements for successful system functioning in the Czech Republic, based on existing and working governmental and non-governmental structures not forgetting such important activities like information, education, marketing and motivation and sets expected responsibilities and roles of different potential partners participating on the system implementation.

Unfortunately, there is no one certified tourist business in Czechia according to ISO, EMAS or EU flower before end of October 2004. Main reasons are price, missing benefits and motivations for businesses. Therefore an self-assessment questionnaire for a small-scale accommodation is developed. This fits with the „easy to understand, easy to answer“. This option is missing in the country and it is understood as a prestep to more sophisticated methods of measurement. The main sustainable criteria are set as “GUESTS“, “NATURE RESOURCES AND ENVIRONMENT“ (water, energy, green building, reduction of waste, soft mobility, biodiversity), “LOCAL COMMUNITIES“ (culture, economy) and “FUTURE“.

The Czech Republic needs to start to implement sustainable tourism policies in practice. It should be organised in wide cross-sector partnership co-operation of profession associations, consumer associations and under the official responsibility of Ministry of Environment and Ministry for Regional Development (responsible for tourism). This thesis has been published in a shorten form during the WTO conference for Europe “Public Private Partnerships for Sustainability Certification of Tourism Activities“, taken place in October 2004 in Mariánské Lázně. Based on this presentation, conclusions and results of this thesis will be included in the project „National programme for Sustainability in Tourism“. This

project will be submitted in the Czech government by both above mentioned ministries before end of 2004.

sustainable tourism, certification, self-assessment, Czech Republic

Cestovní ruch se na počátku třetího tisíciletí stal nepochybně jedním z nejmocnějších a nejdynamičtější se rozvíjejících ekonomických odvětví. Cestovní ruch může přispívat k trvalému rozvoji ekonomickému, sociálnímu i ekologickému, může také ale být výrazným negativním činitelem, působícím nevratné změny v těchto sektorech. Státní politika životního prostředí (<http://www.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/a8f06937a460e95dc1256a03002ffe16?OpenDocument>) v tomto kontextu uvádí, že „postupující globalizace zesílila vzájemnou provázanost vývoje životního prostředí, ekonomiky i sociálních podmínek“.

Cestovní ruch také neustále prochází změnami trendů, jež jsou jednak reakcí na vnější vlivy (například mezinárodní konflikty, demografický vývoj atd.), jednak jsou výsledkem vysoce konkurenčního prostředí. Proto se podnikatelé snaží své nabídky odlišit a zvýraznit na trhu prostřednictvím více či méně seriózních značek, garancí a certifikátů (labelling). Výrazným směrem je označování nabídek ve smyslu „příznivé pro životní prostředí“ (ecolabelling), či v širším smyslu jako „přispívá k udržitelnému rozvoji“. V cestovním ruchu jde o takové zásady rozvoje a řízení, jež jsou aplikovatelné na všechny formy cestovního ruchu ve všech typech destinací (turistických cílů) i nejrůznějších specializovaných segmentů cestovního ruchu. Principy udržitelnosti se vztahují k environmentálním, ekonomickým i socio-kulturním aspektům rozvoje cestovního ruchu a je vyžadován vyvážený poměr mezi všemi třemi dimenzemi (tzv. pilíři) udržitelnosti tak, aby byla dosažena udržitelnost dlouhodobá.

Česká republika na rozdíl od mnoha jiných zemí dosud nemá žádnou centrální jednotnou značkovou politiku ve směru udržitelného cestovního ruchu ani žádný systém či program, jenž by podnikatelům v cestovním ruchu a potažmo zemi umožňoval benefitovat a profitovat ze zájmu globálních cestovatelů o udržitelný cestovní ruch a o nákup „značkového“ zboží (turistických produktů) této kvality.

MATERIÁL A METODY

Cílem práce je navrhnout základní strukturu systému podpory udržitelného cestovního ruchu v ČR, jenž by přispěl k naplnění strategie udržitelného rozvoje země, ke zvýšení konkurenceschopnosti ČR jako „odpovědné – zelené“ destinace na světovém trhu,

zapojil do logického spolupracujícího celku stávající instituce, používané systémy, pobídky a instrumenty, navrhnul případné další struktury a aktivity, vznik jednotné národní „střešní“ značky udržitelného cestovního ruchu, navrhnul udržitelnostní kritéria a modelovou metodu pro hodnocení vybraných služeb cestovního ruchu. Z těchto důvodů byla zvolena následující metodika:

- analýza a shrnutí trendů a možných dopadů cestovního ruchu
- analýza a shrnutí nejlepších praktik
- analýza a shrnutí situace v udržitelném cestovním ruchu v ČR
- návrh institucionálních a systémových opatření, tj. vlastního Systému
- návrh kritérií, postupů a indikátorů pro hodnocení služeb.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Analýza a shrnutí trendů a možných dopadů cestovního ruchu

Cestovní ruch je významným ekonomickým odvětvím jak ve světě (přes válečné konflikty, epidemie nemocí atd. vykazuje dlouhodobý roční nárůst mezi dvěma a čtyřmi procenty (<http://www.wttc.org/2004tsa/PDF/Executive%20Summary.pdf>), tak v ČR. Devizové příjmy přesahují 3 mld. USD/rok a rostou (<http://www.czechtourism.cz/?show=003012>).

Cestování je zbožím (tzv. turistické produkty) a podléhá stejným vlivům a stejnému vývoji jako každé jiné zboží (Burian, 1999). Požadavkem z pohledu podnikatele je tedy co nejvyšší a nejdelší, resp. trvalé využívání vložených investic, tedy udržitelnost ekonomická. Současně je uznávána odpovědnost podnikání za stav společnosti (http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2002/com2002_0347en01.pdf). Do této kategorie oprávněně patří také společenský požadavek na takové podnikání, jež bude působit pozitivně na sociální smír a dlouhodobost pracovních míst včetně prevence nežádoucích aktivit, jako je sexuální zneužívání, práce dětí či prevence kriminality (<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/social.htm>), stejně jako požadavek maximálního omezení finančních úniků, k nimž při podnikání v cestovním ruchu dochází (<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/economic.htm>). Dalšími požadavky je, aby tyto investice přímo či nepřímo je-

jich užíváním nepřinášely nežádoucí sociální změny a otřesy do místních komunit, aby negenerovaly nežádoucí kulturní změny v nich (http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0716en01.pdf, <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/social.htm>) a naopak přispívaly k porozumění a míru (http://www.world-tourism.org/code_ethics/eng.html). Z pohledu environmentálního se požaduje, aby tyto investice a s nimi spojené aktivity byly nejméně environmentálně neutrální, v lepším případě pozitivní (Christ, 2003), bez vlivu na biodiverzitu, bez přispívání k emisím skleníkových plynů a poškozování ozonové vrstvy. Samozřejmostí je požadavek na prevenci lokálních environmentálních poškození v místech, kde je cestovní ruch provozován (<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/env-3main.htm#physical>).

Konkurence v cestovním ruchu vyvolává potřebu dalších investic, jež by zajistily stále rostoucí požadavky na komfort a rozsah služeb cestovního ruchu. To však může zpětně vést k rezignaci cestovatelů na pobyt v „původním“ regionu pro jeho přílišnou „komerčnost“, „průmyslovost“, „neautentičnost“ a „standardizaci“ (<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/social.htm>), přičemž sociální změny na straně poskytovatelů služeb, resp. jejich závislost na poskytování těchto služeb již dosáhla nezvratného stavu, jenž jim neumožňuje vrátit se k původním (například zemědělským) aktivitám, způsobu života, zvykům, k původnímu rázu a hodnotě krajiny.

Úkolem je proto hledat cesty a zásady řízení cestovního ruchu s cílem minimalizace negativních dopadů cestovního ruchu při maximalizaci přínosů cestovního ruchu na podporu udržitelnosti rozvoje. Sem patří i tzv. labelling, označování podniků, jež se chovají ve své praxi žádoucím způsobem. Labelling patří mezi tzv. dobrovolné nástroje a je tedy na každé zemi, jaký systém labellingu zvolí a zda jej bude nějak regulovat.

Analýza a shrnutí nejlepších praktik

Z důvodu konkurence podnikatelé používají pro zvýraznění svého zboží garance a certifikáty. Lze je rozdělit na labely = značky (hodnotící princip je charakterizován jako „lepší než“), awards = ocenění (hodnotící princip je charakterizován jako „nejlepší z“) a self-commitments = prohlášení, charty (hodnotící princip je charakterizován jako „přihlašuji se k“). Některé značky a schémata jsou čistě vládní, některé jsou čistě soukromé, většinou existuje nějaká koexistence a kofinancování mezi státním a privátním sektorem (WTO, 2002). Tato kombinace a partnerský přístup je více než žádoucí, neboť odvětví je velmi komplexní, jeho rozvoj je úkol dlouhodobý, počítá se na desítky let a dotýká se téměř vždy, ať negativně nebo pozitivně, zájmů všech sektorů společnosti, tj.

státní správy a samosprávy, podnikatelů i nevládního sektoru (Burian, 2001). V každém případě je veřejný sektor odpovědný za vytvoření žádoucího prostředí (<http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/certification-gov-recomm.pdf>).

Aby byl systém funkční, musí vedle kritérií a indikátorů věnovat zásadní pozornost také dostupnosti informací, odpovídající vzdělanosti, marketingu, motivacím a pobídkám, jež by prostřednictvím jasných a viditelných benefitů motivovala obě strany k účasti, tedy podnikatele k získání značky a cestovatele k výběru žádoucího produktu (http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0716en01.pdf).

Proto WTO zpracovala doporučení vládám jak postupovat při prosazování jednotných principů v udržitelném cestovním ruchu (<http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/certification-gov-recomm.pdf>).

Podobně se tématu také věnují další materiály EU (http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/tourismeu.htm#working_together, http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2002/com2002_0347en01.pdf), nebo UNEP prostřednictvím doporučení v otázce cestovního ruchu versus biodiverzita (<http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/tourism/guidelines.asp?page=5>, <http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/tourism/guidelines.asp?page=6>).

Analýza a shrnutí situace v udržitelném cestovním ruchu v ČR

Udržitelný rozvoj obecně je zmiňován na vládní úrovni v mnoha materiálech, ať už se jedná o Prohlášení vlády ČR (http://wt.d.vlada.cz/vlada/vlada_prohl.htm), o Státní politiku životního prostředí (<http://www.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/a8f06937a460e95dc1256a03002ffe16?OpenDocument>) či Koncepci státní politiky cestovního ruchu ČR na období 2002–2006“ (<http://www.mmr.cz/upload/1090851191konceptce.pdf>).

Povinnost České republiky implementovat principy udržitelného rozvoje vyplývá i ze závazků vůči EU, OECD, OSN i dalším organizacím (Alexová, 2004).

V ČR v současné době existují pro podniky možnosti dané mezinárodními systémy environmentálního značení EMAS, ISO a EU ecolabel, avšak nevyužil je dosud žádný podnik cestovního ruchu. ECEAT CZ v rámci svých soukromých iniciativ certifikoval do května 2004 143 podniků (<http://www.eceat.cz/public/docs/seznamclenusvazu.htm>), což dokazuje použitelnost systému i jeho finanční setrvalost. Tento systém se přednostně orientuje na „eko“ kritéria a je jednostupňový (<http://www.eceat.cz>).

Motivace, jež by vedly podniky i cestovatele k udržitelnému cestovnímu ruchu, v naší zemi existují jenom velmi omezeně. Dotace či programové podpory pro subjekty, které by dosáhly určitého „udržitelnost-

niho“ výkonu v poskytovaných službách cestovního ruchu nejsou zavedeny. ECEAT CZ jako jediný subjekt v České republice vydává v rámci svých soukromých iniciativ specializované informační brožury pro cestovatele v různých jazycích (tzv. Zelené prázdniny) pro jím certifikované podniky a ve svých elektronických propagačních kanálech uplatňuje tzv. „zelený filtr“ (<http://www.prazdninynavenkove.cz>).

Návrh jednotlivých opatření, tj. „Systém podpory udržitelného cestovního ruchu pro ČR“ (dále jen Systém)

Cílem těchto opatření je učinit Systém dostatečně flexibilní, komplexní (zahrnující všechny pilíře udržitelnosti, tj. environmentální, socio-kulturní a ekonomický a všechny žádoucí elementy) a finančně a institucionálně udržitelný. Proto byla opatření Systému rozdělena do jednotlivých aktivit.

Obsahem aktivity „**Pravidla**“ je vytvoření národních pravidel hodnocení udržitelnosti cestovního ruchu (kritérií, indikátorů, způsobů jejich měření a hodnocení) pro jednotlivé kategorie cestovního ruchu; jimi se pro účely tohoto programu rozumí ubytovací kapacity včetně kempů, služby touroperatorů (cestovních kanceláří), stravovací a další služby cestovního ruchu (např. informační, průvodcovské atd.), destinace (území soustředěného cestovního ruchu). Kritéria a indikátory umožní vyhodnotit dosaženou „udržitelnost“ kvalitu ve třech až čtyřech stupních.

Aktivita „**Certifikace, verifikace, kontrola**“ zajišťuje transparentní a důvěryhodnou implementaci Systému. Vnější projev dosaženého stupně je certifikát, jenž nositeli propůjčí časově omezené právo (např. jeden až dva roky) užívat zvláštní „státní“ ochrannou značku pro udržitelný cestovní ruch. Verifikační (ověřovací) autoritou pro dosažení prvního stupně bude samotný (sebe)hodnotitel. Verifikace „in situ“ prostřednictvím třetí osoby se předpokládá pro všechny vyšší stupně. Bez ohledu na dosažený stupeň bude nezávislá zpětná kontrola (prostřednictvím cestující veřejnosti a prostřednictvím třetí pověřené osoby) dohlížet jednak na plnění závazků a povinností držitele certifikátu, jednak na práci verifikační autority.

Smyslem aktivity „**Informace, poradenství, vzdělávání**“ je informovat odbornou veřejnost (podnikatele v cestovním ruchu, nevládní organizace) a státní správu a samosprávu o možnostech Systému, poskytovat poradenské a konzultační služby, jež by ulehčily zájemcům zapojení se do Systému a odborně připravit zájemce na aktivní participaci na Systému formou vzdělávání v oblasti udržitelného cestovního ruchu.

Aktivita „**Motivace a pobídky**“ připraví a realizuje motivační a pobídkové mechanismy s cílem zapojit co největší počet subjektů do Systému. Tato aktivita bude vyžadovat intenzivní spolupráci jednotlivých re-

sortů, je však klíčová pro akceptaci Systému podnikatelskou sférou a tím i jeho celkový úspěch.

Aktivita „**Marketing**“ je úzce propojena s aktivitami předcházejícími. Bude se zaměřovat na přípravu a realizaci propagačního a medializačního plánu jednak směrem k odborné, jednak směrem k cestovatelské veřejnosti. Součástí marketingového pohledu je i uživatelsky přijatelný překlad slova „sustainability, sustainable“, tj. „udržitelnost, udržitelný“. Tento termín je pro veřejnost, a to i odbornou, dosti těžko srozumitelný. Nelze jej jednoduše nahradit například termínem „ekologický“ (obdobu „ekologického“ zemědělství). To by vedlo nejenom k chybnému zužování problematiky na problematiku environmentální, zejména však slovo „eko“ v případě cestovního ruchu vzbuzuje asociace s negativními omezeními, ba dokonce s „ekoterorismem“. Autor proto v českých podmínkách doporučuje překládat termín „sustainable tourism“ jako „**odpovědný cestovní ruch**“.

Obsahem aktivity „**Pilot**“ je ověření vytvořených pravidel a příslušných mechanismů v praxi tak, aby mohl být Systém testován, vyhodnocován a případně modifikován a posléze plně rozšířen na celé území České republiky.

Aktivita „**Supervize a monitoring**“ zajišťuje dohled nad průběhem a výsledky Systému.

Návrh kritérií, postupů a indikátorů pro hodnocení služeb

Pro hodnocení přínosu určité služby k udržitelnosti cestovního ruchu, je třeba stanovit jednotlivá kritéria, tedy „pohledy“ či „oblasti“. Tato kritéria jsou sledována pomocí měřitelných indikátorů, jež se dají opakovat a exaktně měřit.

Na rozdíl od přesného technologického postupu při výrobě určitého výrobku je služba v cestovním ruchu velmi komplexní. Pro stanovení a vyhodnocování jednotlivých kritérií a indikátorů nelze často použít tak jako v průmyslu přesných analýz, měření, vážení a dalších extaktních metod. Některá kritéria a tím i indikátory se mění i podle charakteru služby. Například u hodnocení touroperatorů je třeba zkoumat mj. například způsob vzniku programových balíků (*SEA, 2002*), v rámci ubytovacích služeb se zkoumá vybavení, vztah k hostům, principy zeleného stavění atd. (<http://www.eceat.org>). Je třeba správně nastavit váhu posuzovaných aspektů vůči celku a dodržet i další zásady, jako je například srozumitelnost z hlediska hodnotitele, což je obzvláště důležité v případě metody sebehodnocení. Podle povahy služby a požadovaného stupně pak závisí použití způsobu hodnocení (self-commitment, award, label). Celkové nastavení Systému je proto syntézou znalostí podnikatelského klimatu v zemi, dosaženého stupně rozvoje a vybavenosti v určité kategorii služeb cestovního ruchu a zkušeností participujících expertů.

Modelový dotazník pro „malé ubytování“ (do 20 lůžek) byl vybrán z důvodu potřeby doplnit akutní mezeru v existujících přístupech v ČR (nabízí se pouze dosud praxí neakceptované mezinárodní systémy). Je nejnázat akceptovatelný praxí, neboť se běžně certifikují ubytovací kapacity, zatímco certifikace jiných služeb v posledních 15 letech nemá České republiky kontinuitu a zavádění certifikací mimo oblast ubytování bude vyžadovat čas a změnu nazírání samotných podnikatelských subjektů, jichž se certifikace potenciálně týká. Vedle toho existuje potřeba co nejrychlejšího pilotování v praxi, přičemž implementace je relativně jednoduchá při zachování kvality výstupu. Svou roli také hrají praktické zkušenosti autora této práce, kdy se podílel na přípravě kritérií ECEAT-International. Pro praxi v ČR v ubytovacích službách byla navržena čtyři kritéria, jež se promítají do následujícího dotazníku. Vzhledem k metodě verifikace (self-assessment podle ČSN EN ISO 14021, resp. 14024) jsou otázky hodnotícího dotazníku sestaveny tak, aby umožňovaly pouze jednoznačné odpovědi.

Modelový dotazník pro „malé ubytování“ (do 20 lůžek) byl vybrán z důvodu potřeby doplnit akutní mezeru v existujících přístupech v ČR (nabízí se pouze dosud praxí neakceptované mezinárodní systémy). Je nejnázat akceptovatelný praxí, neboť se běžně certifikují ubytovací kapacity, zatímco certifikace jiných služeb v posledních 15 letech nemá České republiky kontinuitu a zavádění certifikací mimo oblast ubytování bude vyžadovat čas a změnu nazírání samotných podnikatelských subjektů, jichž se certifikace potenciálně týká. Vedle toho existuje potřeba co nejrychlejšího pilotování v praxi, přičemž implementace je relativně jednoduchá při zachování kvality výstupu. Svou roli také hrají praktické zkušenosti autora této práce, kdy se podílel na přípravě kritérií ECEAT-International. Pro praxi v ČR v ubytovacích službách byla navržena čtyři kritéria, jež se promítají do následujícího dotazníku. Vzhledem k metodě verifikace (self-assessment podle ČSN EN ISO 14021, resp. 14024) jsou otázky hodnotícího dotazníku sestaveny tak, aby umožňovaly pouze jednoznačné odpovědi.

DOTAZNÍK PRO UBYTOVÁNÍ

Požaduje se odpovědět na všechny otázky, resp. vyplnit všechna požadovaná políčka.

1. HOSTÉ

Je vaše ubytovací zařízení certifikováno některou profesní asociací? ANO / NE

Máte dostatečnou nabídku informací pro své hosty o místní přírodě či původní místní kultuře, jež by napomohla hostům k porozumění a a nabízíte je aktivně? (např. prostřednictvím letáků, knih – průvodců, výletů s odborným výkladem atd.) ANO / NE

Prosím popište, jak je tato aktivita u Vás organizována:

Informujete své hosty o tom, které jejich aktivity nejsou žádoucí? (např. trhání a sběr rostlin a plodů, nelegální lov a rybolov, nákup suvenýrů vyrobených z divoké přírody, například z chráněných živočichů)? ANO / NE

Prosím popište, které aktivity jsou nežádoucí a jak je tato aktivita u Vás organizována:

Hostům jsou k dispozici informace o odpovědném užívání vody a energií ANO / NE

Prosím popište způsob, jak je informace hostovi předávána:

2. PŘÍRODNÍ ZDROJE A PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ

2.1 Voda a energie

Žádné kohoutky a ventily neprotékají a nekapou ANO / NE

Výměna ručníků se provádí na požádání hosta, nikoliv automaticky (pokud to není relevantní otázka, tedy pokud ručníky nejsou hostům poskytovány, vyznačte to prosím) ANO / NE / NENÍ RELEVANTNÍ

Host je o tomto způsobu výměny jasně informován (například pomocí letáků) ANO / NE

Prosím popište způsob, jak je informace hostovi předávána:

Jaká další opatření pro úspory vody a energií vedle toho vaše ubytovací zařízení používá?

Prosím popište. Pro inspiraci použijte níže uvedený seznam navrhovaných opatření.

Doporučení/inspirace

- teplá voda je při přípravě ohřívána maximálně na 60 °C
- rozvody teplé vody jsou velmi dobře izolovány
- na většině míst jsou instalovány jednopákové baterie
- na většině míst jsou instalovány termostatické vodovodní baterie
- rozvody teplé vody jsou vybaveny zpětným potrubím s cirkulačním čerpadlem
- toalety jsou vybaveny omezovačem vody

- je používán oddělený systém pitné a užitkové (např. dešťové) vody
- topení je vybaveno termostatickými ventily
- prostory pro hosty nejsou vytápěny elektrickými přímotopy
- úsporné žárovky jsou instalovány na všech místech s dlouhodobým osvětlením
- je používána nejméně energetická třída „A“ a lepší v případě bílé techniky (chladničky, myčky, pračky atd.)
- je instalováno mechanické venkovní zastínění, elektrický systém air-condition není jediným zdrojem pro chlazení interiérů
- používají se tyto obnovitelné zdroje:
 - je instalován systém rekuperace tepla
 - je instalován systém kogenerace
 - je instalováno tepelné čerpadlo
 - na vytápění se používá biomasa (včetně dřeva)
 - je instalována větrná turbína na výrobu energie
 - jsou instalovány fotovoltaické panely
 - jsou instalovány sluneční kolektory na přípravu teplé vody
 - jsou instalovány sluneční kolektory na přípravu topného vzduchu
 - stavba je větrána přes podzemní kolektor
 - je odebírána „zelená“ energie od jiného výrobce

2.2 „Zelená architektura“

Uplatňujete nějaké principy zeleného stavění?

ANO / NE

Pokud ano, prosím, popište je detailně. Pro inspiraci použijte níže uvedený seznam navrhovaných opatření.

Doporučení/inspirace

- budova je záměrně orientována ke světovým stranám z důvodů pasivních zisků energií a je těmto ziskům přizpůsobena
- budova je tepelně izolována lépe než určují stavební předpisy pro novostavbu
- v oknech jsou instalována vysoce účinná dvojskla ($u = \min. 1.1$) nebo trojitě zasklení
- pro stavbu jsou použity recyklované materiály (použité cihly, recyklovaná dřeva, tzv. recyklát, recyklované trámy atd.)
- pro stavbu jsou použity materiály vyráběné v místě
- pro stavbu jsou použity materiály s nízkou potřebou energie při výrobě, například nepálené cihly, dřevo, kámen atd.
- celá stavba je provedena jako nízkoenergetická budova.
- celá stavba je provedena jako „nulová“ stavba (bez potřeby energie)
- nejsou použita žádná tropická dřeva vyjma materiálů z certifikované plantážní produkce
- pro zařízení jsou použity certifikované ekologicky šetrné výrobky
- na vymalování stěn či úpravu nábytku uvnitř nejsou použity žádné barvy, mořidla či laky s organickými rozpuštědly
- nejsou použity žádné 100% syntetické potahové látky s výjimkou certifikovaných recyklovaných
- na podlahách není použita PVC krytina
- nejsou použity žádné syntetické koberce s výjimkou certifikovaných recyklovaných.
- pro tepelnou izolaci jsou použity přírodní materiály, například recyklovaná papírová izolace, sláma, pazdeří atd.

2.3 Redukce odpadů

Jednáte při likvidaci odpadů vždy a zásadně v souladu s předpisy?

ANO / NE

Mohou hosté třídit své odpady?

ANO / NE

Pokud ano, prosím, popište způsob třídění a frakce odpadů:

Jednáte při nakládání s odpadními vodami vždy a zásadně v souladu s předpisy?

ANO / NE

Jakým způsobem? Prosím popište (například „máme napojení na veřejnou kanalizaci“, „máme vlastní čistírnu odpadních vod“, „odpadní vody jsou akumulovány v nádrži a legálním způsobem odváženy“ apod.):

Využíváte i jiné způsoby redukce odpadů?

ANO / NE

Prosím, popište je:

Doporučení/ inspirace

- omezují se jednorázová balení (máslo, margaríny, medy, marmeláda, hořčice, šampóny atd.) a věci na jedno upotřebení (plastové přístroje a nádoby apod.)
- využívá se systém „snídaně bez odpadů“
- přednostně jsou nakupována velkospotřebitelská balení
- používány jsou biodegradabilní (biologicky odbouratelné) mycí a čisticí prostředky, oficiálně certifikované jako „ekologicky šetrné“
- používá se recyklované papírové zboží (ubrousky, toaletní papír)
- organické odpady jsou kompostovány

2.4 Šetrná doprava

Prosazujete aktivně veřejnou dopravu prostřednictvím vyvěšených jízdních řádů pro hosty ve vašem ubytovacím zařízení?

ANO / NE

Podporujete ekologicky šetrnou dopravu na kole vyvěšením informací o nejbližší půjčovně kol?

ANO / NE

Zajišťujete hromadnou a ekologicky šetrnou přepravu pro své hosty?

ANO / NE

Pokud ano, jaké způsoby jsou k dispozici? Prosím popište (například kola, pěšky, na koni, na lodi, autobusem, vlakem apod.):

Zajišťujete další aktivity v podobném duchu?

ANO / NE

Prosím, popište je.

Doporučení/inspirace

- kola se půjčují přímo v ubytovacím zařízení
- je zajišťována doprava na nejbližší stanici veřejné dopravy
- nabízejí se parkování a opravy kol hostům
- ubytovací zařízení nabízí slevy nebo bonusy na služby těm, co přijedou na kole nebo veřejnou dopravou a tyto způsoby jsou aktivně propagovány
- nepoužívají se motorová vozidla pro zábavu (například vodní skútry, motorové čluny, sněžné skútry apod.)

2.5 Ochrana biodiverzity

Je vyloučena nabídka a propagace takových aktivit, jež mohou způsobovat narušování normálního chování divokých zvířat například návštěvami, hlukem apod.?

ANO / NE

Je vyloučena nabídka a propagace takových aktivit, jež ohrožují přirozenou flóru a faunu nadlimitní spotřebou (například trháním plodů, sběrem, lovem, těžbou atd.)?

ANO / NE

Můžete popsat, které aktivity jsou ve vašem případě považovány za nežádoucí?

Vedete svoji zahradu, skleník, kemp či farmu ekologicky odpovědným způsobem, s respektem ke zvířatům a rostlinám? Pokud tato otázka není relevantní, tj. nemáte nic z výše jmenovaného, vyznačte to, prosím.

ANO / NE / NENÍ RELEVANTNÍ

Používáte chemikálie (zejména pesticidy a průmyslová hnojiva) ve své zahradě, na polích, ve skleníku či v případě ošetřování interiérové zeleně pouze ve výjimečných případech? Pokud tato otázka není relevantní, tj. nemáte-li žádnou zeleň, vyznačte to, prosím.

ANO / NE / NENÍ RELEVANTNÍ

Nabízíte či používáte ve svém zařízení certifikované biopotraviny? Pokud tato otázka není relevantní, tj. nemáte nezajišťujete žádné potraviny, vyznačte to, prosím.

ANO / NE / NENÍ RELEVANTNÍ

Je patřičná pozornost věnována přirozeným potřebám zvířat ve vašem zařízení? Pokud tato otázka není relevantní, tj. nemáte-li žádná zvířata nebo nemají-li k vám zvířata hostů přístup, vyznačte to, prosím.

ANO / NE / NENÍ RELEVANTNÍ

Děláte ještě něco pro ochranu biodiverzity? Pokud ano, prosím popište to:

Doporučení/inspirace

- aktivní účast na činnosti ochranné organizace
- jsou propagovány a pěstovány původní druhy rostlin a chována původní plemena
- jsou propagovány a používány způsoby šetrného lesního hospodaření

3. MÍSTNÍ KOMUNITY (kultura, ekonomika)

Věnujete ve svém zařízení pozornost tradičním místním stavebním technikám či architektonickým stylům ve svém ubytovacím zařízení? ANO / NE

Prosím, popište jak:

Věnujete ve svém zařízení pozornost tradiční místní kuchyni? Pokud tato otázka není relevantní, tj. nenabízíte-li stravování, vyznačte to, prosím. ANO / NE / NENÍ RELEVANTNÍ

Pokud ano, popište prosím jak:

Je vyloučena nabídka a propagace takových aktivit, jež mají negativní vliv na původní místní kulturu (například propagací nepůvodních zvyků atd.)? ANO / NE

Pokud ano, popište prosím jaké aktivity jsou z vašeho pohledu nežádoucí:

Děláte ještě něco dalšího pro místní kulturu?

ANO / NE

Pokud ano, prosím, popište co a jak:

Doporučení/inspirace

- propaguje se cíleně místní původní kultura, jako jsou muzea, festivaly, oslavy a veselice, zvyky, řemesla, umění atd.
- aktivní účast na práci místních kulturních aktivit

Nakupujete především v místních obchodech?

ANO / NE

Preferujete nákup českého zboží?

ANO / NE

Prosím, popište jakého:

Spolupracujete s místními obchodníky nebo poskytovateli služeb?

ANO / NE

Pokud ano, prosím, popište s kým a jak:

Děláte ještě něco dalšího pro místní ekonomiku?

ANO / NE

Pokud ano, prosím, popište co a jak:

Doporučení/inspirace

- minimalizace nákupů zboží v zahraničních supermarketech
- přednostní nákup potravin produkovaných přímo v místě
- nákup suvenýrů pro hosty výhradně z místní produkce

4. BUDOUCNOST

Co děláte pro budoucnost svého podniku po stránce environmentální, po stránce ochrany místní kultury a podpory místní ekonomiky?

Prosím, popište:

Doporučení/inspirace

- účast na místních komunitních rozvojových projektech
- zavedení systému EMAS, ISO 14001, Evropské květiny
- příprava na zavedení některých opatření z „inspirace / doporučení“ v předchozích kapitolách
- příprava na dosažení vyššího stupně certifikátu
- aktivní účast na tréninku v oblasti odpovědného cestovního ruchu
- permanentní trénink personálu v oblasti odpovědného cestovního ruchu

Potvrzuji svým podpisem, že jsem uvedl(a) všechny údaje podle svého nejlepšího přesvědčení a tyto údaje odpovídají skutečnosti.

Jméno a příjmení:

Podnik:

V

podpis

SOUHRN

Ačkoliv se v Evropě i ve světě bouřlivě rozvíjejí inovativní postupy v cestovním ruchu, jež marketingově využívají odpovědného přístupu k environmentálním, socio-kulturním i ekonomickým otázkám udržitelnosti cestovního ruchu (sustainability), Česká republika se dosud k tomuto trendu nepřipojila a výrazně ztrácí. V Evropě existuje několik desítek systémů a známek (státních, polostátních i soukromých, regionálních, národních i mezinárodních), jež hodnotí služby cestovního ruchu z pohledu environmentální příznivosti, resp. udržitelnosti.

Podniky cestovního ruchu v ČR mohou využít pro budování svého profilu mezinárodních systémů environmentálního managementu, jako je EMAS, ISO 14001 nebo EU Flower, do konce října 2004 se však k žádnému ze systémů nepřipojil ani jediný podnik. Důvodem je kromě poměrně vysoké složitosti a ceny procedur také neexistence viditelných benefitů pro takto certifikované podniky. ECEAT CZ nabízí a certifikuje podniky venkovského cestovního ruchu, které i marketingově podporuje. Jde o systém zcela soukromý, jenž proto také není napojen na žádná systémová státní podpůrná a motivační opatření pro zvýšení udržitelnosti v cestovním ruchu. Principy udržitelnosti nejsou v oblasti cestovního ruchu veřejným sektorem (stát, samospráva) nijak podporovány, ačkoliv ČR má v tomto ohledu jak národní (programové prohlášení vlády), tak mezinárodní (smlouva o přistoupení k EU, OECD, OSN atd.) závazky. Cílem této práce je navrhnout strukturu systému podpory udržitelnosti cestovního ruchu pro Českou republiku (dále jen Systém) a vytvořit modelovou hodnotící metodu vybraných služeb cestovního ruchu. Práce stanovuje nezbytná opatření vedoucí ke správným proporcím Systému a jeho funkčnosti v praxi. Systém počítá s jednou společnou národní značkou pro všechny služby cestovního ruchu.

Modelová hodnotící metoda se soustřeďuje na ubytovací služby, kde stanovuje čtyři kritéria, tj. HOSTÉ, PŘÍRODNÍ ZDROJE A PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ (voda, energie, zelené stavění, redukce odpadů, šetrná doprava, biodiverzita), MÍSTNÍ KOMUNITY (kultura, ekonomika) a BUDOUCNOST.

Indikátory v dotazníku jsou sestaveny tak, aby jejich dosažení bylo realistické, opakovatelně vyhodnotitelné a verifikace jednoznačná. Dotazník bude od roku 2005 pilotován v praxi.

udržitelný cestovní ruch, certifikace, sebehodnocení, Česká republika

Práce byla poprvé veřejně představena na regionální konferenci WTO pro Evropu „Partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP) pro certifikaci trvale udržitelných aktivit v cestovním ruchu“, jež se konala v Mariánských Lázních v říjnu 2004. Výsledky této práce budou využity pro přípravu „Národního programu udržitelnosti cestovního ruchu“, jež vládě předkládá Ministerstvo životního prostředí ČR a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR do konce roku 2004.

LITERATURA

- ALEXOVÁ, M.: *Závazky České republiky k udržitelnému rozvoji*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2004, 4.
- BURIAN, M.: Úspěšné turistické produkty a cesta k nim. Jablonné nad Orlicí: *sborník konference Orlice 2001*, 2001, 123-127, ISBN není
- BURIAN, M.: *První průvodce venkovskou turistikou aneb jedou k nám hosté*. Brno: ECEAT CZ, 1999. 52 str. ISBN 80-902640-0X
- http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/tourisme.htm#working_together; stránky EU, dokument „Working together for the future of European tourism“
- http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2002/com2002_0347en01.pdf; stránky EU, dokument „Corporate Social Responsibility: A business Contribution to Sustainable Development“
- http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0716en01.pdf; stránky EU, dokument „Basic orientations for the Sustainability of European Tourism“
- http://wtd.vlada.cz/vlada/vlada_progrprohl.htm; stránky Vlády ČR, programové prohlášení vlády
- <http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/tourism/guidelines.asp?page=5>; stránky Biodiversity impact assesment
- <http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/tourism/guidelines.asp?page=6>; stránky Biodiversity impact management and mitigation
- <http://www.ceu.cz/EMAS>; stránky Českého ekologického ústavu, popis programu EMAS
- <http://www.cpc.cz/projekty/financovani/sfzp.php>; stránky Centra pro čistší produkci, program nejlepších dostupných technik (BAT) Státního fondu životního prostředí
- <http://www.czechtourism.cz/?show=003012>; stránky České centrály cestovního ruchu-Czechtourism, dokument „Kompendium statistik cestovního ruchu 2003“
- <http://www.eceat.cz>; hlavní stránka ECEAT CZ
- http://www.eceat.cz/public/docs/seznamclenu_svazu.htm; stránky ECEAT CZ, seznam certifikovaných subjektů ECEAT CZ
- <http://www.eceat.org>; hlavní stránka ECEAT –International
- <http://www.eco-label-tourism.com>; hlavní stránka EU ecolabel pro cestovní ruch
- <http://www.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/a8f06937a460e95dc1256a03002ffe16?OpenDocument>; stránky Ministerstva životního prostředí, dokument Státní politika životního prostředí
- <http://www.green-business.co.uk>; stránky Green Business Scheme
- <http://www.iso.cz/iso14000.html>; popis normy ISO 14001
- <http://www.mmr.cz/upload/1090851191koncepce.pdf>; stránky MMR, koncepce cest. ruchu
- <http://www.mmr.cz/index.php?show=001027000006>; stránky MMR, výstup z konference WTO / MMR
- <http://www.prazdninynavenkove.cz>; stránky ECEAT CZ, projekt Prázdniny na venkově
- <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/economic.htm>; stránky UNEP, sekce „ekonomické dopady“
- <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/env-3main.htm#physical>; stránky UNEP, sekce „fyzické dopady“
- <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/social.htm>; stránky UNEP, sekce „socio-kulturní dopady“
- http://www.world-tourism.org/code_ethics/eng.html; stránky WTO, Globální etický kód
- <http://www.world-tourism.org/sustainable/top/concepts.html>; stránky WTO, definice udržitelného cestovního ruchu
- <http://www.world-tourism.org/sustainable/doc/certification-gov-recomm.pdf>; stránky WTO, doporučení vládám
- <http://www.wttc.org/2004tsa/PDF/Executive%20Summary.pdf>; stránky World Travel and Tourism Council, Executive Summary TRAVEL & TOURISM FORGING AHEAD, The 2004 Travel & Tourism Economic Research
- <http://www.yourvisit.info>; stránky iniciativy VISIT
- CHRIST, C., HILLEL, O., MATUS, S., SWEETING, J.: *Tourism and Biodiversity*. Washington: 2003, Conservation International, www.conservation.org, ISBN 1-881173-71-2, 53 str
- SEA, The Swedish Ecotourism Association and Swedish Travel and Tourism Council: *Nature's Best, A quality labelling system for Swedish Ecotourism*. Järpen: 2002, www.ekoturism.org, 29 str
- WTO: *Voluntary Initiatives for Sustainable Tourism, Worldwide Inventory and Comparative Analysis of 104 Eco-labels, Awards And Self-commitments*. Madrid: 2002, World Tourism Organisation, ISBN 92-844-0509-2, 158 str.

Adresa

Ing. Michal Burian, Železná 112, 666 01 Tišnov, Česká republika, e-mail: michal@eceat.cz